

JOSEF
ČAPEK

P U B L I C I S T I K A 1
SLOUPKY / ENTREFILETY / FEJETONY / ČRTY AJ.

TRIÁDA

**SPIŠY
JOSEFA
ČAPKA**

JOSEF ČAPEK / PUBLICISTIKA 1

JOSEF ČAPEK

PUBLICISTIKA I
SLOUPKY
ENTREFILETY
FEJETONY
ČRTY
AJ.

TRIÁDA

USPOŘÁDAL
A K VYDÁNÍ PŘIPRAVIL
JIŘÍ OPELÍK

Kniha vychází s laskavým přispěním
Ministerstva kultury ČR
a Nadačního fondu Obce spisovatelů

© Josef Čapek – dědicové, 2008
Selection, editorial notes © Jiří Opelík, 2008
ISBN 978-80-86138-98-5
ISBN (PDF) 978-80-87256-71-8
ISBN (ePub) 978-80-7474-341-2
ISBN (mobi) 978-80-7474-342-9

K Ernstově novele

Ernstovu novelu Vězeň, vyňatou z knihy Die Prinzessin des Ostens, přinášíme zde nejen proto, že je pěkná dějem a pěkně vypravovaná, nýbrž i proto, že může být po jistý stupeň vzorem a příkladem správné formy novely. Čtenáři zde zajisté napadne těsný a sporý způsob vypravování, jakož i to, že děj postupuje v jedné linii bez značnějších situačních nebo lyrických exkurzí, jež by ho zatěžovaly nebo mohly porušiti; napadne mu, jak silně tato metoda jednoduchého vypravování se liší od realistického popisu nebo od metody romantismu. Stačí si představit, jak by život vězňův v žaláři zavalil realistovi podnět k obšírnému popisu malých trestanec-kých béd až k podrobnému vystudování všech specifických trampot takového života a jak by takto sice byl zřízen žalář, ale zcela zrušen děj; nebo jak by romantik zpracoval takový život v žaláři o hrůzách, tmě a vlhkých stěnách a vnitřním odboji vězňově, čímž by byl děj ihned ve všech svých částech vyšinit z rovnováhy a hnán k předčasnému násilnému konci bez smíru a úhrnu a úplného vyžití života, jak nacházíme zde. Ačkoliv u takové látky je mnoho nebezpečí upadnouti výhradně do metody realistického popisu nebo do situačních lyrických intermezz, podařilo se Ernstovi velice dobře udržeti ve všech částech této novely pravou míru a správné vztahy mezi partiemi líčivými a dějem, takže tento nikde nepodléhá destrukci, jež by byla při menší opatrnosti velice možnou.

Ve skutečnosti vidíme zde dvě krásné vypravovací vlastnosti: klid i rovnováhu dění a pevné soustředěné tempo děje. Jednoduchý děj je také vypravován krajně jednoduchou řečí (sice trochu archaizující), nesoucí se

obyčejně u Ernsta tónem mírně reflektujícím. Tato reflexe je vlastně objektivizace nebo zevní znázornění psychického dění a psychologického obsahu hrdin; neboť v reflexi vždy se shrnuje delší životní zkušenost a trvající postup psychického života; proto vidíme u Ernsta bez psychologismu vždy silný ráz psychičnosti v látkách.

V moderní době platila novela pro svou krátkost za kusý výstřih života nebo za popsání nějaké citové epizody. Naproti tomu Ernstovy novely vždy obsahují celý osud člověka, vždy celou báň života zhuštěnou do několika stránek. Tím se stává, že novela nepopisuje život, nýbrž znamená jej, skorem jako symbol; vždyť každá báň, která kdy v lidstvu vznikla, je jako symbol nebo věčný obrazec života nebo některé lidské vášně. Ernstovy novely nejsou tedy jen příkladem snahy po pravidelné formě, nýbrž i dokladem návratu nového básnictví k věčné čisté činnosti bájevitě, jež byla v minulém vývoji literatury nahražována jinými cíli.

Paul Ernst vedle své činnosti dramatické a novelistické je literárním teoretikem: napsal pěknou knihu úvah *Der Weg zur Form* a své zásadní snahy doprovází zároveň velkou popularizační činností: vydává pro širší pochopení dobrých a správných vzorů básnictví novely staroitalské a orientální.

Umělecký měsíčník, leden 1912

J. Karáska ze Lvovic Posvátné ohně

(MODERNÍ BIBLIOTÉKA, F. ADÁMEK, KRÁL. VINOHRADY)

Když před lety u nás vystoupila tak zvaná dekadence, zdála se být proklamací hesla modernosti, jako by do sebe pojala všechnu hloubku a složitost moderní doby; našla se moderní psýché, moderní pohlaví, zlo a pád lidstva, raffinement kultury, morální únava, a vše to platilo za moderní obsah života. Později přešla z ní již jen zvýšená citlivost, útěk ze života, jen marnost, odříkání se světa, osamělost, výlučnost a nicota. Tvářnost této literatury se tedy během let pod vnějšími vlivy příbuzné kulturní literatury častěji obměnila;

ale i přes tyto modifikace mystiky, magických elementů, hnusu z pohlaví ap. zůstala její myšlenková povaha vzhledem k současnému životu stále negativní. Vážné a pravé umění stojí vždy k životním a myšlenkovým obsahům své doby v poměru kladném, jsou schopno je zmáhati a potencializovati. Umění, jež před životem prchá a jež celým svým založením k němu stojí v negativním poměru, vyznačuje se tak svou slabostí a naprostým nedostatkem slohotvorné síly; a právě v této základní negativní složce dekadentní literatury leží příčina jejího dohledného zániku. Její život může být jen uměle prodlužován injekcemi dráždivých výtažků, vytěžených z nánosu uměleckých kultur, avšak tato omlazovací činnost je přece jen konečná. Pokud vychází z volného vkusového výběru, z estétského manipulování s vhodnými obsahy minulých kultur, zdají se být její možnosti dosti široké; jakmile však při tom narazí na požadavky slohového vytváření formy, stane se takový náraz churavému organismu tohoto umění smrtelným. Tak zrovna v nedávné době hovělo si jedno období v dráždivé hře s morálními pojmy; toto období však rychle přešlo a po něm zůstala jen literatura, jež se napjala k jisté klasičnosti; a v tom okamžiku se dekadentní literatura, která předtím byla ještě živým, dobově mravním symptomem, stala literaturou mrtvou.

Dobrym příkladem takového rozkladu je i kniha Karáskových novel. Není to už perverzní kvásek prvních básní ani estétsky neplodný kult krásy ani okázalá zrudnost magie a mystika pozdějších románů; vše se zde ztrácí v nejistotách a bezúčelnosti: autor bloudí po mrtvé historii a chápe se starých legend, poskvrní je zkaženou fantazií a opět je opouští nepřemýšleně, jalově a prázdně. Tuto prázdnotu pocítíme tím silněji, když si uvědomíme metodu práce, jež je vlastně nedočkavým spěchem vzbuditi u čtenáře dojem formové síly. Děj je halen do luxusní složité dekorace destruktivní nalíčené plastiky vášní, magických elementů a předstírané mystiky. Takové veliké rozmachy jsou ale v nepoměru s bájnou a tvořivou hodnotou docílených výsledků; tato je vzhledem k dnešním předpokladům myšlenkového stavu doby naprosto neživotná a bez vnitřní pravdivosti. Osobní citový poměr autorův k některým úkazům minulých kultur zde nic nezachrání, tím méně, když je zase zapřen nedobovou pasionální psychologií. Tak i všechny silné námahy neskromného přepychu jazykové výpravy vyzní na prázdno

a falešně a nezakryjí základní nedostatek těchto příběhů: našemu dnešnímu citění vzdálenou libovůli, jež popírá vůli k upřímnému obsahu a výrazu, který by nám byl tak blízký, že bychom se s ním mohli ztotožniti a že bychom mu uvěřili.

Snaha po zdání formové síly a plnosti nevychází z nijakých podnětů ideových, nýbrž čistě praktických a technických; dostavuje se vždy u případů takové literatury, jež je odkloněna době z důvodů kulturně eklektických. Takový odklon nastává tehdy, kdy následkem negativního poměru k životním a myšlenkovým obsahům doby fabulační slohotvorná činnost je v stavu naprosté pasivity. Čistá fabulace nese v sobě vždy tvárné schopnosti a předpoklady jisté myšlenkové konstrukce, jež je podstatnou složkou formy a jež se projevuje v uměleckém díle jakožto princip *pohybový*. V opačném případě tento pohybový princip schází a je z důvodů artistních technicky nahražován třeba stylistikou a hlavně zevním pohybem děje a umělou vášnivostí.

Umělecký měsíčník, únor 1912

Jaro

Přichází jaro pomalu, krokem mírným, pevným, neomyleným, jako každá dobrá věc.

Je mnoho útěšného v bezpečném střídání ročních časů; ustavičně měnivý a někdy únavný je obraz života, a bez neochoty pocítujeme tu pevnou přítomnost zákona.

I kdybych byl vůbec nepozvedl hlavy a nepoodešel od práce, poznal bych hned jaro v hvízdání kosa venku na holé větvi akátu a na libosti kočky, která usedá do zářivého čtverce světla rýsovaného na podlaze sluncem, jež slavně se vznáší nad střechami.

Vždy jsem si velmi přával moci stopovati krok za krokem příchod jara. Rozpuklé ledy a chladné břidlicové skály potící se vodou, hlínu úbočin brázděnou stem žilek, jimiž proudí malé strže dolů do brázdý a do potoka; rozkvétající sněženky, sasanky a petrklíče. Přál bych si sledovati hnědý pupenec, jak se den ode dne rozzelenává a stává se trsem lístků, ale vždy byly tu pak stromy náhle zelené a hned nato únava městského léta; jaro mi uniklo, co jsem doma vykonal trochu nějaké naléhavé práce.

Bylo by nutno prožítí to venku, dohlídati se toho všeho, kdy se otvírají bledá listnatá poupata, jež včera prodrala se hlinou; kdy zpod suchého listí povyleze první brouček a drobná muška na ozářené kůře topolu drbe se nožičkami, aby pak v jasném ránu vyzkoušela svůj let; jak malí dravci v křoviskách chytají první kořist a v kamení had svléká si kůži a nezbadatelnou cestou ubírá se němý červ.

Zahlédl jsem to širé a přejemné divadlo v knihách přírodopisných; v obecné lidské znalosti a pozornosti je uloženo všechno, co nebylo dáno očím upoutaným na práci mezi stěnami. Tam je uloženo vše od prvního, nesměle a nesmírně houževnatě probouzejícího se klíčku až po plnou symfonii léta a podzimu. Co jsem poznal a toužil viděti, je hodno povzdechu.

Ozářená zeď tam za oknem a holé stromy, pijící dychtivě z vrchovaté mísy světla, vzbouzejí ve mně děsný zmatek a vášně toulati se a blouditi bez hranic. Sdílet šíří velkého dění, utopiti v ní volně všechnu drobnou starost a vázanost. Získati pevnost a jistotu.

Stále jasněji; země blíží se ke slunci; i já blížím se ke slunci, blížím se skloněn nad papírem, rvoucí se na dlažbě za dne, za noci omráčen těžkým a neklidným spánkem.

Má cesta vede jen někdy zářivou kotlinou Vltavy, pyšné řeky, až za vyšehradský most. Řeka třpytí se hedvábná mezi břehy, na nichž drobnými pramenky slévá se mírný život. Na vodě rackové a parníčky, na břehu hrající si děti, pestrý míč, robátka, staří lidé; nakladači písku, trpělivý pár koní a člunař vysmoluje loďku. Vše zkoupáno v přečistém jasu; v azuru vznáší se přeskvělá denní hvězda a pod ní podél řeky spěchá svěží van, který sotva zčeří hladinu utkvělou v blahé volnosti.

Městské jaro není méně půvabné a opojné než to tam venku. Totéž slunce, jež tam rozestlalo jasné paprsky z nového snopu čisté a rovné slámy; zářné rovné paprsky a na konci každého uchytily se dychtivá buňka, seménko, klíček, pupenec, kukla, brouček a malé zvířátko. Tisíc rovných slunečních nitek a na každé z nich se něco zavěsilo: skelný střípek a mžourající batole v kočárku, milenci, člunař vysmolující loďku, bába s cukrovím, racek, staří lidé, poletující pestrý míč, i ten samotář dlouze nazírající v skvoucí obzor a cyklista odjíždějící za bránu. A na každé slunečné nitce něco: letmá radost a buňka utrpení, kukla touhy, hrbáček, souchotinář, věžeň vyzírající za mříží i člověk skloněný nad vezdejší prací; dobré i zlé; pupenec kosatce i bědná slupička malty, odchlipující se, zanikající do zítřka na pusté městské zdi.

Lidové noviny 3. 4. 1921 (Ledacos)

Duhamel a Vildrac v Praze

Není třeba pochybovati, že se oběma mladým francouzským básníkům u nás, jak ujišťují, náležitě líbí. Jsou plni zájmu a mnoho již viděli; vedle toho podstupují s podivuhodnou srdnatostí denně nějaký odpolední čaj a odnášejí si odtud dojem, že jsme národ skutečně slovanský, velmi milovný čaje. Mezi nejrůznějšími obědy, v nichž hostům prokázáno, že českoslovenští domorodci požívají totéž jako ostatní Evropané, bylo oběma Francouzům na jich zvláštní žádost dopřáno poobědvati také v pořádném pražském uzenářství. Další jejich žádost, jež bude v nejbližších dnech splněna, je moci užití zblízka obyčejný lid, jenž jim doposud za šosáčky a smokiny oficiální i umělecké asistence zůstal poněkud utajen; i bude podniknuta výzkumná výprava někam do řádného předměstí, kde lidé hlučí a debatují u harmoniky, objímají se u stolů a někdy se i perou, kde, vážněji řečeno, početná, kompaktní a pracující duše národa jeví se vezdejší, v živé tvářnosti a jadrném kvasu. Oba básníci poskytli nám již dvě ze svých přednášek za velikého zájmu obecenstva. Duhamel, vyholený, kulaté, měkké tváře, z níž vyzírá skutečně pohled plný mírnosti, lidské solidarity a lásky, promluvil na téma Proč milujeme básníka. Obecenstvu dostalo se zde mnohem více než formálního nebo věcného nasycení zvědavosti, než požitku z francouzského ducha a lahodné, bohaté řeči. Nebylo tu žádného řečnického gesta ani fráze a efektní skvělosti rozvrhu. Duhamel zasvětil posluchače do tvořivého ovzduší básníkovy. Moudrým, nenásilným hmatem ukázal přímo z každodenní všednosti cestičku k oblasti obrození. V nové poezii je i nový člověk, nová velká mravní osobnost, přesilně uvědomující si sebe ve všech a odpovídající za všechny v sobě, nesoucí na ramenech novou vážnost lidstva. Nejen vjemy a dojmy, nejen technika jsou hmotou, z níž výtvarný umělec tvoří svá díla, jež mají mluvit k všem, ale jsou to i mravní hodnoty lidství, teplý, účastný a činný vztah ke všemu, co je člověkovy, z čeho se má utvořiti krása a pravdivost nového díla.

Oba básníci mluví tu s vroucným, pokojným přesvědčením o něčem, co se jim ryze podařilo realizovat v jejich básnickém díle. Apoštolát bez velikých slov a dramatických rozmachů; dobré slovo nepotřebuje patosu.

Lidové noviny 13. 4. 1921

Také zlo

Bylo by zbytečno namlouvat si, že život je jen sladkým darem, medovou nádobou štěstí, z níž pijeme od narození až do smrti, že je pro nás všechny idylou a líbeznou selankou. Ne sladko, ale velmi vážno je žítí.

Věškeré drobné filozofie, jež výhradně zakládají se na dobrotě života, jsou jen pěknou literární konstrukcí. Ten pestrý koberec života tká se také z velmi černých a uzlovitých nití, osnova bývá zle potrhána a v tkanivu se šklebí mnohý ošklivý kaz. Zboží života, tkané na převelikém stavu prostoru a času, naprosto není bezvadné jakosti.

Vždy jsem rád a s velikým zaujetím četl knihy, v nichž lidská moudrost a zkušenost se pokoušela vztýčiti zrcadlo světa a člověčenství v ostrém a prudkém světle kritiky. Není třeba jmenovati je všechny; je to třeba Labyrint světa, Swiftův Gulliver a Carlylův Sartor Resartus. A je ještě mnoho jiných. Pravím plnou pravdu, že mne tyto knihy naprosto neupoutávaly snad proto, že bych byl pesimistou či že bych měl nějakou obzvláštní zálibu pro satiru a liboval si viděti věci v směšnosti. Jsem jimi vždy jat spíše z pocitu lidské solidarity, sounáležitosti a pak z pozornosti, z údivu nad hluboce a břitce odhalovaným stavem věcí, v nichž až po uši vezíme a které pociťujeme jen omezeně a částečně. Jsou to podivuhodní duchové, kteří z výše své pronikavé moudrosti kritické, shovívavé a velmi milující, přehlížejí to špatné vojsko všeho lidství, co vojevůdcové i šikovatelé jsou pohříženi ve spánek ve svých stanech, ostatně neschopni jakkoliv pořádek v tomto zmateném táboře zlepšiti. Ten širý tábor všeho lidství, sešikovaný zde dobývati věčnosti, plný proklínání a vzdechů, ležení, kde je mnohem rušněji než v té mlčelivé nepřátelské tvrzi věčnosti, tábor, kde jsou rvačky denním chlebem, kde se plíží úklad jako zlý výpar a noční dech, kde se falešně hraje v kostky o vdovin groš, kde se loupí a przní, kde se vraždí a kde se ranění dobíjejí, kde slabým a spravedlivým bývalo odjakživa mnoho trpěti.

Jsou monografie a rozbory nejrůznějších věcí, ale málo svazků, které by ukázaly a vysvětlily, z čeho a proč vzniká všechno lidské zlo. Lidské zlo, jež činívá život hrůzou a obrazem nejnesmyslnějšího pekla. Zlo, jež nejprve tiše

pro sebe vyje někde v temných samotách lidského nitra, jež v děsné potřebě divného hladu se plíží a dupe všemi cestami, a rdousí a jedná.

Všechno zlo, zlo o sobě a zlo podmíněné, slepé i cílevědomé, to, jež zdravým organismem lidstva koluje jako jed, to, jež je jako křivý a velmi ostrý nůž, pečlivě a s blahým úšklebem přibrušované v záseří na brousku tvrdého srdce, účinnějším nad všechnu břídlu i patentovaná karborunda.

Jaká je historie a technika všeho zla. Toho dramatického živlu, na nějž se tak rádi díváme ve knihách, v divadle a ve filmu, sedíce na pohodlném plyšovém sedadle či tísniče se v rozechvěné účasti na zábradlí poslední galerie. A toho dramatického živlu, který tak neradi zakoušíme na svých životních cestách sami na sobě, naprosto netoužíce vysloužit si nebe korunnou trpělivou.

Není ani třeba hledati je v dramatech královských, v nichž z purpuru temně dýmá krev prolitá a krev otrávená hrobově talovati pod kamennými klenbami. Ne, zlo vezdejší není velkolepým gestem temného anděla Lucifera; je ustavičným dílem a nástrojem díla ustavičného, a plně se vsnoubilo do techniky života. Jako každý nástroj a každé dílo vede k cíli; jako každý nedovolený a obmyslný prostředek vede rychleji k cíli.

Nebylo by ho tolik, kdyby bylo pouze sopečným výbuchem nejčernějších vášní. Náleží k lidské industrii a zaměstnává náležitě své lidi. Příležitostně ochotníky i sezonní nádeníky, své profesionály i umělce. Přizívuje i živí, dává vedlejší výdělky i doživotní renty, zabezpečuje rodům veliká bohatství.

Denní práce skončena; hle zlého, jak si omývá a utírá ruce, zcela jako dělník, jenž po celý den řádně pracoval dřevem, kamenem nebo železem.

Lidové noviny 5. 6. 1921

Veliký červ

Skalní příbytky v různých dílech světa, jeskyně ve Sloupu, cikánské díry ve skalách u Sevilly, skalní chrámy indické, obydlí indiánů Pueblos; všechno

ukazuje na zvláštní soužití člověka s kamenem a jak je člověk podoben červu. Červu, který vyvrtává si své dírky a chodbičky, v nichž přebývá a do nichž převádí svůj život, jako elektrina proudí dráty a voda trubicemi. Jako o červech se bájí, že vznikli z prachu či ze sýra, tak člověk utvořen byl ze země a vyvrtává do ní své živobytí od začátku až na konec. Aby se ochránil, zavrtává se do kamene, v němž kutí všechno své, zajišťuje se, jí a hromadí v dírkách a chodbičkách příbytků a měst, jež si vystavěl ze země, z níž se zrodil.

Touto potřebou bytovati v chodbičkách a dírkách velmi se člověk podobá červu, s nímž ostatně často je mu sdíletí se o svůj chléb a sýr k němu, o maso i o svůj oděv, ba i o své tělo. Od člověka liší se červ podstatněji tím, že červ stavívá nejraději v hotovém a že hmota, do níž zavrtává všechn svůj čin, je mu nejen domovem, nýbrž zároveň i potravou. Člověk vyznačuje se smyslem konstruktivnějším, vytvářeje si děravou hmotu svého hemžení uměle, stavě si svá veliká města tam, kde jich dříve na holých březích řek, na kopcích a ostrozích nebylo.

Člověkovy příbytky, ulice, veliká města, která svou kamennou masou rovnají se nejskalnatějším krajinám země. Jeho život kdysi počínal ve skalních děrách a bude pravděpodobně končiti v rozlehlých umělých skaliskách budoucích metropolí. Mohlo by se říci, že člověk celým svým bytím již od svých počátků je zaklet v kameni.

V kamení a hlíně se rodí a umírá, v kamení a hlíně je jeho kolébka a hrob. A mezitím celý život trávený v kobkách, chodbičkách a ulicích města. Jestliže primitivní skalní příbytky svými drobnými otvory, vyvrtanými do nitra kamene, tolik připomínají sídlo červů prolézajících dřevem či sýrem, jsou veliká města ještě mocnějším obrazem vpravdě červího bytí, hromadícího se v nesčetných skulinách, proudícího nesčetnými chodbičkami a rozlévajícího se mnohotnými záškuby. Je pravda, všechno stavebnictví jest kladením a přidáváním hmoty, ale přesto je zcela dobře možno viděti veliké město s rozlehlými činžovními bloky, řadami domů a mocnými továrnami jako kamenný celek, do něhož vryty byly komunikace, dlouhé a křivolaké ulice se všemi křižovatkami, do něhož vyvrtány nesčetné kobky a chodbičky bytů. Červí labyrint průchodů, otvorů a cest, skulin,

jeskyň a klenbiček, v nichž hemží se množství. Chodbičky ochrany a výpadu, útulky a úkryty i skladiště kořistní, hustá síta, jimiž se cedíme, dírky, jimiž povystrkujeme naše temné hlavičky, komfortnější klenby tučných i slepé skulinky, v nichž pochcívávají a scvrkají se ti slabší nepovedení. Masa kamene a hlíny, prokutaná a prorytá tisícerym červím úsilím, veliká dřevá hmota, v níž děje se život dobrý i zlý.

Člověčenství bytující a činné, zakleté v kameni, s nímž bylo spřízněno již od svého prvního rána. Při první práci člověkově byl mu, dříve než všechen kov, jedině kámen pomocný. Ostrý a oblý kámen pomáhal mu při prvním robení a v boji o život; v kameni se člověk skrýval, v kameni rostlo jeho plemeno. A kámen, který v sobě tají také jiskru a oheň, dal člověku, sám nejtvrdší a nejchladnější ze všeho stvořeného, všechno teplo krbu, ochranu a službu pomocnou. A člověk, červ kamene, vytvořil si z kamene podoby svých bohů.

Jsou si blízcí: červ, kámen i bůh.

Lidové noviny 6. 7. 1921 (Ledacos)

Jen suchý hnát

„Dějiny, toť kostnice,“ praví Robert Hargand v Mirbeauových Špatných pastýřích, a že dějiny jsou složeny z mučení, hranic a řeží.

Opravdu, cesta všeho tvorstva širou krajinou věků je složena a navrstvena z kostí. Okřídleným krokem spěchají v čele pouti život a naděje, ten jasný pár, zanechávající ve svých patách trouchnivinu kostí a hrobů, v nichž uloženy rody, generace, vojska a národové. A nové cesty, obcházejíce hřbitovy dnešní, vedou již starými hřbitovy; žijeme v starých hřbitovech, rozséváme do nich obilí a stavíme na zetlelých dávných hnátech své domy.

Země vykonává kolem slunce svůj koloběh, nesouc na svém klíně všechen život, své myriády květů, rej všeho tvorstva, a věže a komíny svých měst, vše vztyčené za světlem a potřebné tepla, vše, co je v touze a pohybu; tolik života! A v témže klíně a koloběhu vše, co od vzniku života na ní zhaslo

a zemřelo; tolik kostí! Veliká vdova všech svých kostí a hrobů a pomníků, hrobů moří i lesů a všech pokolení, vdova veliká a ustavičná, stále přítomná, stále pohřbívající, nemá hrobařka a zahradnice, věčná pozůstalá. Je širou kolébkou a zároveň rakví, zahradou a hřbitovem, jediným domovem všeho živého masa a mrtvých kostí.

Člověku je tedy souzeno žítí v kostnici. Ve svrchu řečené kostnici dějin a v kostnici země. Není to myšlenka zrovna příjemná, ale není-li již možnosti jiné, pak tomuto člověku (jenž je ostatně praktický) nezbyvá, než aby se tedy, když nemá jiného působiště, v této kostnici co nejlépe zařídil. Stává se pak ovšem, že tento člověk za nejlepší zařízení považuje fabriku. Tak ho aspoň k tomu nabádá jeho bystrý lidský důmysl i průmysl.

Přihodilo se mi v těchto dnech čísti v novinách popis svátečního cestovatele do Arrasu, kde se tolik bojovalo ve světové válce. Povídají tam, že jen na malém místě u Notre Dame de Lorette padlo 200 000 lidí z francouzské strany, tedy dosti velké procento z těch mnoha milionů vůbec, které vydláždily historii těchto několika posledních let svými kostmi. – A nuže, současně událo se mi čísti v novinách zprávu, že kdesi na území, kde byla fronta italská, padli na spoustu pytlů naplněných vykopanými kostmi pohřbených vojnů, pěkných pytlů s kostmi sice vojanskými, avšak přece jen lidskými, pytlů s kostmi určenými k průmyslovému zpracování. Jelikož lidskému průmyslu nepodařilo se dosud pokročit tak daleko, aby z vojanských kostí průmyslově vyráběl zase vojáky, myslí se, že tu byly nachystány za účelem zpracování těchto kostí na umělé hnojivo. Zpráva zní snad neuvěřitelně, ale je koneckonců obchodnímu talentu člověka dosti podobná. Někde je země prospikována železem nebo uhlím, jinde válečnými kostmi; a i ten, kdo klopýtne o lidskou kost, klopýtnul o zlato, umí-li z kostí dělati umělou mrvu a pravé zlato.

Vizte Ezech. XXXVII o těla vzkříšení: „Stala se nade mnou ruka Hospodinova a vyvedla mne v Duchu Hospodinovu a spustila mne uprostřed pole, jež bylo plné kostí. A obvedla mne dokola kolem nich: bylo pak jich velmi mnoho navrchu pole a byly suché nesmírně. I řekl ke mně: Synu člověčí, myslíš, že by ožily kosti tyto? I řekl jsem: Pane Bože, ty víš. I řekl ke mně: Prorokuj o kostech těchto a řekneš jim: Kosti suché, slyšte slovo

Hospodinovo: Toto praví Pán Bůh kostem těmto: Aj, já vpustím v vás ducha a živý budete. A dám na vás žíly a učiním, že vzroste na vás maso, a obtáhnu vás koží a dám vám ducha a živý budete a zvíte, že já jsem Hospodin. I prorokoval jsem, jakž mi byl přikázal. Stal se pak zvuk, když jsem prorokoval, a aj, pohnutí: a přistoupily kosti k kostem a každá k spojení svému. A viděl jsem, a aj, žíly a maso na nich vzešlo a natažena byla kůže na ně a ducha neměly. I řekl ke mně: Prorokuj k duchu, prorokuj, synu člověčí, a řekneš duchu: Toto praví Pán Bůh: Ode čtyř větrů přijď, duchu, a věj na tyto zbité, ať oživnou. I prorokoval jsem, jakž mi byl přikázal: i vešel do nich duch a stáli na nohou svých, zástup nesmírně veliký...“

Nuže, až tyto kosti božích zbitých budou vstávat ze země, aby se oděly masem, nebudou tito vzkříšení zástupové pokračovati v boji, v němž stihla je smrt, ani nevrátí se domů pracovati a tvořiti mír, ani nepostaví se k poslednímu soudu v údolí Josafatu, pro něž by tu, pro tolik zbitých, ostatně ani nebylo dosti místa. Nebude jim toho přáno, aniž bude přáno prorokovi říci ze svého proroctví více, než co třeba, aby kosti takto bez značnějších finančních nákladů vystoupily ze země. Lidský důmysl i průmysl zastaví ruku prorokovu i jeho ústa dříve, než by mohlo na těch kostech vzejíti maso a vstoupiti do nich duch. Budou dány do pytlů a zpracovány na mrvu.

Neboť zbitý dal sice své tělo a krev, ale kosti, jeho kosti, ty zbývá ještě vytěžit.

Lidové noviny 24. 8. 1921 (Ledacos)

Budiž obchod!

Noviny jsou velmi dobré k tomu, aby člověku někdy oznámily a připomenuly věci, na které by jakživ nepomyslel. Zrovna teď bylo nám přáno dočísti se takové překvapující novinky, na níž nás nakonec nejvíce překvapí to, že jsme si něco takového už dávno nepomysleli a neučinili dohad, který vlastně velice ležel nasnadě. Opomenutí je však omluvitelné, neboť spíše a častěji se dovídáme o zvýšené činnosti Vesuvu, častěji nám noviny zvěstují

zrození dvojčat nebo čtyřicetiprstého dítěte neb nám připomenou dno mořské a obyvatelstvo Martu než americké obchodníky.

Na Vesuvu je prý pozorovati, že z kráteru vystupuje dneska zase více kouře, a v kterési zoologické zahradě je prý pohromadě v jedné kleci dikobraz s veverkou a dobře se snášejí; co však dělají američtí obchodníci? Přiznávám se, že jsem myslel na všelijaké věci, ale na americké obchodníky jsem si nevzpomněl, pokud mi je noviny nepřipomenuly zprávou, která mne tehdy v první chvíli překvapila.

Zpráva povídá toto: „*Americký syndikát pro habsburské statky*. V těchto dnech uzavřel bývalý arcivévoda Bedřich a jeho syn Albrecht smlouvu s americkým syndikátem, který se ustavil za účelem uplatnění nároků těchto členů habsburského rodu na statky a majetky zabrané od států, které vznikly na půdě bývalé monarchie. Americký syndikát utvořil se právě za tím účelem, aby podnikl právní krok před soudními instancemi nových států k uplatnění soukromého majetkového práva obou bývalých arcivévodů. Spory budou vedeny se státem československým, polským, jihoslovanským a italským. Konsorcium je složeno z bohatých finančníků a průmyslníků.“

Ejhle, možno udělati obchod, i utvořil se syndikát. A proč ne? Před lety jsme se dočetli, že se utvořilo v Americe konsorcium složené z bohatých finančníků a průmyslníků, které financovalo bývalého portugalského Manuela a jeho monarchistické převraty. A pravděpodobně kdyby dnes Bedřich a Albrecht byli ještě v držení všech svých statků, utvořil by se možná americký syndikát, který by své kapitály investoval za tím účelem, aby ty statky těm arciknížatům vzal. Přirozeně, neboť kde je obrat, tam je možný i výdělek. A není vrcholem pohotové prozíravosti vyčíhávati jen, kde se co slibného šustne a vykyne, nýbrž o toto šustnutí a vykynutí také drobet se přičiníti? Což není pohotovost konsorcií začasto velkolepá? Je a musí být, neboť vyskytují se začasté velkolepé příležitosti, a vyskytly se již přemnohé, které, žel, ze stanoviska obchodnického nebyly náležitě využity. Tak na příklad ono starověké stěhování národů, které by dnes bylo možno za účasti pořádného konsorcia docela jinak organizovati. Národové by se jistě stěhovali komfortněji a konsorcium by i přes blahodárné výhody poskytnuté účastníkům velikého stěhování vydělalo slušné peníze.

Nebo kdyby Amerika mohla býti objevena hned za finanční účasti silného moderního amerického konsorcia, jistě by v tom případě byla mnohem dříve a mnohem silněji objevena.

Od silných finančních konsorcií se ničemu nedivím, divím se však, že se tyto syndikáty nechopily některých věcí, jichž bylo by možno se chopiti.

Tak je např. z finančního stanoviska vůbec chybou, že vlastně nelze sanovati historii; kolik tu přece bylo padlých království, zkrachovaných monarchů a ztracených mocí, jež by bylo možno sanovati společnostmi se silným akciovým kapitálem? Kolik jen tučných příležitostí prošlo a zůstalo ležeti ladem v minulosti! I nezbývá tedy než obrátiti všechnu pohotovost k přítomnosti a budoucnosti, neboť je možno vydělati na rubu i na líci, na každém obratu, je možno sázeti na každý výsledek, těžiti ze živého i shnilého, z věci podařené i zhroubené, z dobrých i špatných stavů. Potud nebude historie řádně organizována, pokud nebude dirigována konsorcii, pokud nebude vedena jako podnik. Konsorcia budou dosazovati krále, papeže a knížata a vytvářeti historické situace a jich racionelní rozuzlení; i náboženská hnutí nerozvinou se tak na divoko, jak tomu bývalo dříve, nýbrž budou organizována konsorcii, neboť nové náboženství vyvolává ve své potřebě chrámů poprávku po pozemcích a slibný stavební ruch, nehledě k velké potřebě modliteb, obrázků, tiskovin, přihlášek a legitimací a předmětů kultů; financování a organizování většího náboženského hnutí by jistě nebylo špatnou spekulací. Přidržte se ve svých spekulacích vůbec dobrých amerických konsorcií a vyděláte i na osudech lidstva, a potažmo i na osudu vlastním.

A až všechny tyto záležitosti lidstva budou sanovány, financovány a organizovány konsorcii, vytvoří se pak jednou americké konsorcium ze všech nejsilnější, konsorcium složené z bohatých finančníků a průmyslníků se spekulací novou, nejposlednější a velkolepou; syndikát, který se ustaví za tím účelem, aby sanoval všechny chudé. Spekulace vydaří se skvěle, sanace bude provedena. A konsorcium vydělá na tomhle velikém obchodě pěkně peníze.

Lidové noviny 18. 9. 1921 (Ledacos)